

Beter Nederlands – De verdieping
Grammatica voor anderstaligen

Theorie voor de docent en de taalleerder die meer willen weten

Dina Bouman-Noordermeer
Marilene Gathier
Erica Griffioen
Rita Rutten

uitgeverij | C
coutinho

bussum 2018

Deze **theorie** hoort bij *Beter Nederlands – De verdieping* van Dina Bouman-Noordermeer, Marilene Gathier, Erica Griffioen en Rita Rutten.

© 2018 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16h Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Deze druk is een samenvoeging van de eerdere uitgaves *Beter Nederlands* en *Beter Nederlands 2*.

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0600 2

NUR 620

Inhoud

- 1 Het gebruik van de verschillende tijden** | 5
  - 1.1 Het imperfectum of het perfectum? | 5
  - 1.2 Het imperfectum, het perfectum of het plusquamperfectum? | 5
  - 1.3 Toekomst | 5
  - 1.4 Voorwaardelijke wijs, de ‘als ... dan’-zin | 5

- 2 Het perfectum en plusquamperfectum met meer werkwoorden** | 6
  - 2.1 Hulpwerkwoorden + infinitief zonder te | 6
  - 2.2 Hulpwerkwoorden + infinitief met te (te verdwijnt in het perfectum) | 6
  - 2.3 Hulpwerkwoorden + infinitief met te (te blijft staan in het perfectum) | 7

- 3 De passieve vorm** | 8
  - 3.1 Wanneer gebruik je de actieve vorm en wanneer de passieve vorm? | 8
  - 3.2 Passieve zinnen met een onbepaald onderwerp | 8
  - 3.3 Passieve zinnen met een bepaald onderwerp | 9
  - 3.4 Ten slotte | 9

- 4 Het werkwoord zullen** | 10
  - 4.1 Het gebruik van zullen in het presens | 10
  - 4.2 Het gebruik van zullen in het imperfectum | 12

- 5 Als ... dan-zinnen** | 15

- 6 Voegwoorden** | 17
  - 6.1 Nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden | 17
  - 6.2 Omdat/doordat | 18

- 7 Bijzinnen met verwijswwoorden** | 19

- 8 Verwijswwoorden met een voorzetsel** | 21

- 9 Het woordje er** | 23
  - 9.1 Er = plaats | 23
  - 9.2 Er + hoeveelheid | 23
  - 9.3 Er + onbepaald onderwerp | 24

- 10 **Scheidbare en wederkerende werkwoorden** | 27
  - 10.1 Wanneer is een samengesteld werkwoord scheidbaar | 27
  - 10.2 Wederkerende werkwoorden | 28
  - 10.3 Scheidbare wederkerende werkwoorden met een vast voorzetsel | 28

- 11 **Het werkwoord als bepaling en als substantief** | 29
  - 11.1 Het werkwoord als bepaling | 29
  - 11.2 Het werkwoord als substantief | 29

- 12 **De lidwoorden** | 32
  - 12.1 Het gebruik van lidwoorden | 32
  - 12.2 Het gebruik van lidwoorden bij algemene uitspraken | 33

- 13 **Zien – horen – voelen** | 35

- 14 **Hulpwerkwoorden met te** | 37
  - 14.1 Het gebruiken van weten + te + infinitief | 37
  - 14.2 Het gebruik van zijn + te + infinitief | 37
  - 14.3 Het gebruik van vallen + te + infinitief | 38
  - 14.4 Het gebruik van hebben (krijgen) + te + infinitief | 38
  - 14.5 Het gebruik van horen + te + infinitief | 39

- 15 **Mogen** | 41
  - 15.1 Het gebruik van mogen in de betekenis van kunnen | 41
  - 15.2 Advies geven op verschillende manieren | 41
  - 15.3 Het gebruik van mogen in de betekenis van aardig/leuk vinden | 42
  - 15.4 Het gebruik van mogen (imperfectum) bij een veronderstelling | 42

- 16 **Laten** | 44
  - 16.1 Laten als hulpwerkwoord | 44
  - 16.2 Laten als zelfstandig werkwoord | 45
  - 16.3 Laten als deel van een werkwoord of werkwoordelijke uitdrukking | 45

1 Het gebruik van de verschillende tijden

De cursisten moeten weten wat we bedoelen met presens en imperfectum en wat met perfectum en plusquamperfectum. Ook moeten ze weten wanneer ze **hebben** of **zijn** daarbij gebruiken. Herhaal zo nodig *Beter Nederlands – Een inleiding*, over 'Praten over vroeger', hoofdstuk B1.

1.1 Het imperfectum of het perfectum?

De keus voor het imperfectum of het perfectum is vaak contextgebonden.

Ik *was* gisteren in Amsterdam.
Ik *ben* gisteren in Amsterdam geweest.

Er is hier geen sprake van een betekenisverschil tussen zin a en zin b. Als we het imperfectum gebruiken, verplaatsen we ons naar het moment in het verleden waarover we praten. Gebruiken we het perfectum, dan geven we daarmee aan dat de situatie (of de gebeurtenis of handeling) nu afgelopen is.

1.2 Het imperfectum, het perfectum of het plusquamperfectum?

We gebruiken het plusquamperfectum als we vanuit een situatie in het verleden over een nog verder verleden praten.

Vorige week *was* ik in Leeuwarden.
Daarvoor *was* ik nog nooit in Friesland geweest.
Nadat ik de vergadering bezocht had, *ben* ik naar de film gegaan.

1.3 Toekomst

Om toekomst uit te drukken gebruiken we:

- 1 presens (Hij kookt vanavond.)
- 2 'gaan' (Hij gaat vanavond koken.)
- 3 'zullen' (Hij zal vanavond koken.)

Zie ook het hoofdstuk 'Praten over later' (B2) in: *Beter Nederlands – Een inleiding*.

1.4 Voorwaardelijke wijs, de 'als ... dan'-zin

Zie voor de 'als ... dan'-zin met het gebruik van de verschillende tijden paragraaf 5.2 van het boek.

2 Het perfectum en plusquamperfectum met meer werkwoorden

Onvoltooid (presens en imperfectum)	Voltooid (perfectum en plusquamperfectum)
Ik moet het hele eind lopen.	Ik heb het hele eind moeten lopen.
Ze probeert hem te waarschuwen	Ze heeft geprobeerd hem te waarschuwen.
Hij begon een brief te schrijven.	Hij is begonnen een brief te schrijven. of: Hij is een brief beginnen te schrijven.
Hij wilde nooit soldaat worden.	Hij heeft nooit soldaat willen worden.

We maken een onderscheid tussen de (hulp)werkwoorden die gevolgd worden door een infinitief met of zonder **te**; met of zonder voltooid deelwoord.

2.1 Hulpwerkwoorden + infinitief zonder te

In het perfectum is er een aantal hulpwerkwoorden dat geen voltooid deelwoord erbij krijgt en waarbij **te** kan verdwijnen.

In het perfectum:

- geen voltooid deelwoord;
- met **zijn** (bij **blijven** en **gaan**) of **hebben** (bij overige werkwoorden).

Zijn dochter *heeft* altijd dokter *willen* worden.

Ze *hebben* me een uur *laten* wachten.

Na die griep *is* mijn oma *blijven* hoesten.

We behandelen: **blijven** ▪ **gaan** ▪ **horen** ▪ **komen** ▪ **kunnen** ▪ **laten** ▪ **leren** ▪ **moeten** ▪ **mogen** ▪ **voelen** ▪ **willen** ▪ **zien** ▪ **zullen**.

2.2 Hulpwerkwoorden + infinitief met te (te verdwijnt in het perfectum)

In het perfectum is er ook een aantal hulpwerkwoorden dat geen voltooid deelwoord erbij krijgt en waarbij **te** wel of niet kan verdwijnen.

In het perfectum:

- **te** verdwijnt of niet;
- geen voltooid deelwoord met **zijn**.

Ze *heeft* niets durven *zeggen*. / Ze *heeft* niets durven *te* *zeggen*.

Hij *heeft* een uur gitaar *zitten* spelen.

Ik *heb* gelukkig niet lang *hoeven* wachten. / Ik *heb* gelukkig niet lang *hoeven* *te* *wachten*.

We behandelen: **durven** ▪ **hoeven** ▪ **liggen** ▪ **lopen** ▪ **staan** ▪ **zitten**.

2.3 Hulpwerkwoorden + infinitief met te (te blijft staan in het perfectum)

Er is ook een aantal hulpwerkwoorden in het perfectum dat een voltooid deelwoord krijgt en waar in het perfectum **te** blijft.

We behandelen: **beginnen** ▪ **beloven** ▪ **besluiten** ▪ **beweren** ▪ **dreigen** ▪ **proberen** ▪ **vergeten** ▪ **weigeren**.

Bij deze werkwoorden horen ook nog: **beogen** ▪ **pogen** ▪ **trachten** ▪ **wagen**. Deze komen minder vaak voor.

In de voltooide tijd:

- **te** blijft;
- beginnen: **zijn** + voltooid deelwoord; de overige werkwoorden: **hebben** + voltooid deelwoord.

Hij heeft besloten Nederlander *te* worden.
De KPN heeft gedreigd de telefoon af *te* sluiten.
Ze zijn begonnen het station *te* vernieuwen.

Let op!

Enkele werkwoorden die we in paragraaf 2.1.3 van het boek behandelen, kunnen de voltooide tijd ook vormen met behulp van een infinitief waarbij **te** kan verdwijnen (zoals bij de werkwoorden bij paragraaf 2.1.1 en 2.1.2).

Zij heeft geprobeerd vogels te fotograferen.
Zij heeft vogels proberen te fotograferen.

Hij is begonnen zijn huis te bouwen.
Hij is zijn huis beginnen te bouwen.

Wij geven er de voorkeur aan de cursisten het advies te geven bij deze werkwoorden alleen de structuur met het voltooid deelwoord te gebruiken. Die is altijd goed.

3 De passieve vorm

De cursisten moeten bekend zijn met de begrippen **bepaald** en **onbepaald**. Zie eventueel ook *Beter Nederlands – Een inleiding*, de hoofdstukken A3 en B1.

3.1 Wanneer gebruik je de actieve vorm en wanneer de passieve vorm?

In een passieve zin is de persoon die de actie doet, de handeling uitvoert, niet zo belangrijk of niet bekend. Hij wordt vaak niet genoemd.

Hij werd ontslagen.
Tijdens het concert is er vreselijk vals gezongen.

We kunnen degene die de actie uitvoert wel vermelden met **door**.

Hij werd *door zijn chef* ontslagen.
Tijdens het concert is er vreselijk vals gezongen *door de sopranen*.

In een actieve zin ligt de nadruk meer op de **dader**, dus degene die de handeling uitvoert.

Zijn chef ontsloeg hem. (en niet de directeur)
De sopranen hebben vreselijk vals gezongen. (en niet een van de andere partijen)

De keuze voor gebruik van actieve of passieve vorm hangt samen met context en/of stijl.

Die hele taart is opgegeten.
De hele taart is *door die dikzak* opgegeten.
Die dikzak heeft de hele taart opgegeten.

In de laatste twee zinnen ligt de nadruk op de dader.

3.2 Passieve zinnen met een onbepaald onderwerp

We maken onderscheid tussen zinnen met een bepaald en een onbepaald onderwerp.

Bij een **onbepaald onderwerp** verschijnt **er** aan het begin van de zin.

Een onbepaald onderwerp is een onderwerp waaraan het onbepaald lidwoord, een telwoord zonder lidwoord of geen lidwoord voorafgaat. Ook als het onderwerp een onbepaald telwoord bevat. noem je het een onbepaald onderwerp.

Er is een vrachtwagen gekanteld. (onbepaald lidwoord)
Er zijn gisteren *twee* huizen verkocht in onze straat. (telwoord zonder lidwoord)
Er is *koffie* op het tapijt gemorst. (geen lidwoord)
Er zijn in die oude buurt *veel* huizen afgebroken. (onbepaald telwoord)

Een onderwerp met een onbepaald voornaamwoord volgt deze regel niet:

Alle reizigers werden verder met de bus vervoerd.

3.3 Passieve zinnen met een bepaald onderwerp

Bij een **bepaald onderwerp** verschijnt dit **er** niet in de passieve zin.

Een bepaald onderwerp is een onderwerp waarvoor een bepaald lidwoord, een aanwijzend voornaamwoord of een bezittelijk voornaamwoord staat. Ook een eigenaam (Karel, Utrecht) en de aanwijzende voornaamwoorden (zelfstandig gebruikt) zijn bepaalde onderwerpen.

Die vrachtwagen met varkens was op de snelweg gekanteld. (aanwijzend voornaamwoord)

Mijn laptop werd vorige week gestolen. (bezittelijk voornaamwoord)

De auto van de burens werd vorig jaar gestolen. (bepaald lidwoord)

De twee huizen naast ons zijn gisteren verkocht. (telwoord met bepaald lidwoord)

Hij wordt een geschikte kandidaat gevonden. (persoonlijk voornaamwoord)

Karel werd als opvolger van zijn baas genoemd. (eigenaam)

Dat zal maar tegen je gezegd worden! (aanwijzend voornaamwoord)

Door het stellen van vragen in de passief kun je als docent het toepassen van de passieve vorm door cursisten sturen.

Wat wordt er in jouw land veel gegeten?

Werd er in jouw dorp ook zo veel geroddeld?

3.4 Ten slotte

Als je cursisten op deze manier met passieve zinnen vertrouwd zijn gemaakt, kun je werkvormen gaan gebruiken waarbij ze de passieve vorm ongestuurd kunnen toepassen. Gesproken en geschreven taaluitingen verbeter je alleen daar waar een cursist geen passieve vorm gebruikt en een native speaker dit wel zou doen.

Het omzetten van actieve zinnen kan nuttig zijn om te controleren of de cursisten zich bewust zijn van het gebruik van de verschillende tijden. Deze soort oefeningen mogen geen inhoudsloze drills worden! Om dit te voorkomen, vraag je af en toe welke vorm in de gegeven context de voorkeur verdient.

4 Het werkwoord zullen

Het werkwoord **zullen** wordt in het algemeen benoemd als ‘hulpwerkwoord van de toekomstige tijd’. Maar vaak heeft **zullen** ook een belangrijke betekenisgevende functie als ‘hulpwerkwoord van modaliteit’.

Zinnen met het presens van **zullen** hebben meestal wel wat met de toekomst te maken, maar daarnaast drukt dit werkwoord iets extra’s uit.

Het hulpwerkwoord **gaan** gebruiken we – zeker in spreektaal – vaak om aan te geven dat het om een handeling of gebeurtenis in de toekomst gaat:

Ik ga zo afwassen. (toekomst)
Ik zal zo afwassen. (toekomst + belofte)

We besteden hier dan ook vooral aandacht aan die ‘extra betekenis’ van het hulpwerkwoord **zullen**.

De verleden tijd van **zullen** is slechts zelden naar betekenis de verleden tijd van de overeenkomstige zin in de tegenwoordige tijd:

Het *zal* een strenge winter worden. (dat is zo volgens de spreker)
Het *zou* een strenge winter worden. (de spreker heeft dit gehoord, maar twijfelt eraan)

4.1 Het gebruik van zullen in het presens

Toekomst (formeel)

We treffen dit **zullen** aan in mededelingen met een formeel karakter en in aankondigingen. Voor de spreker is het zeker dat wat hij zegt ook gebeuren zal in de toekomst.

De trein naar Amsterdam *zal* over vijf minuten aankomen op spoor 2A.
Daar *zal* hij nog problemen mee krijgen.

Voorstel

Een voorstel doen we meestal namens onszelf. Soms betreft het een voorstel namens een ander of anderen. Zo’n voorstel heeft altijd de vorm van een vraag met de eerste persoon enkelvoud of meervoud als onderwerp. Zo’n voorstel kunnen we beantwoorden met een zin met **laten**:

<i>Zullen</i> we eerst koffiedrinken?	<i>Zal</i> ik koffiezetten?
Ja, <i>laten</i> we dat doen.	Ja, doe maar.
Nee, <i>laten</i> we eerst boodschappen doen.	Nee, <i>laat</i> mij dat maar doen.

We kunnen een voorstel ook doen met **laten**. Zo'n voorstel oefent meer aandrang uit en heeft dan ook niet de vraagvorm, maar is een uitroep.

Zullen we naar de film gaan?
Nee, *laten* we naar een concert gaan!

Een belofte of afspraak

Ook een belofte doen we over het algemeen namens onszelf. Ook hier hebben we dus meestal een onderwerp in de eerste persoon.

Hier moeten we het verschil in gebruik tussen **gaan** en **zullen** bespreken. We moeten op de mogelijkheid wijzen dat deze werkwoorden in één zin gecombineerd kunnen worden, waarbij we **gaan** voor de toekomst gebruiken en **zullen** voor belofte.

Ik *zal* het boek morgen *gaan* kopen.
We *zullen* maar eerst eens koffie *gaan* drinken.

Wil van de spreker

Dit **zullen** kunnen we vaak door **moeten** vervangen. In de spreektaal wordt de betekenis duidelijk uit de zinsmelodie. In de schrijftaal zetten we op **zullen** een accent en krijgt de zin een uitroepteken.

Hij *zál* me dat geld teruggeven!

Waarschijnlijkheid

Bij deze betekenis gaat **zullen** vaak vergezeld door **wel**. **Zullen** heeft hier niets met de toekomst te maken. Het drukt uit dat iets op dit moment waarschijnlijk zo is. Ook hier maakt de zinsmelodie in de spreektaal de betekenis duidelijk. In de schrijftaal gebruiken we het woordje **wel**.

Waar is Jan?
Die *zal wel* met een kater in bed liggen.

Inleven in een situatie (fantasie)

We proberen ons met onze fantasie een situatie voor te stellen. Het gaat over een gewenste situatie voor onszelf of juist over een moeilijke situatie voor iemand anders. Je gebruikt er de woordjes **maar**, **toch** of **toch maar** bij.

Je *zult maar/toch* slachtoffer zijn van een aardbeving!
Je *zult toch/maar* de honderdduizend winnen!
Je *zult toch maar* in een rampgebied wonen!

Je zult waarschijnlijk nooit in dergelijke situaties terechtkomen, maar je kunt erover fantaseren.

Let op!

Een veelvoorkomende fout is dat cursisten de negatieve situatie soms van een ontkennend woord voorzien.

Je *zult maar* niet een slachtoffer zijn van een aardbeving. (niet correct)

4.2 Het gebruik van zullen in het imperfectum

Beleefde vraag of verzoek

Dit gebruik van **zouden** is een kwestie van verschil in register. Vaak volstaan buitenlanders die het Nederlands nog niet geheel machtig zijn met het woordje 'alsjeblieft' als ze een beleefde vraag willen stellen. Het is van belang dat cursisten in staat worden gesteld uit een aantal mogelijke formuleringen de meest geschikte te kiezen in een gegeven situatie. Het gebruik van de modale hulpwerkwoorden **kunnen**, **mogen** of **willen** is hierbij belangrijk. Door gebruik van deze werkwoorden kan een zin een totaal andere betekenis krijgen.

Zou jij willen koken?
Zou ik je fiets mogen/kunnen lenen?

Mogelijkheid

Met behulp van **zouden** opperen we mogelijkheden. Hoewel we het imperfectum gebruiken, praten we over het heden.

Dezelfde informatie kan ook op andere manieren gegeven worden:

Zou hij ziek zijn?
Is hij soms ziek?
Misschien is hij wel ziek.

Let op!

Er is een gradueel verschil tussen:

- Hij **zal** wel ziek zijn. (waarschijnlijkheid)
- Hij **zou** ziek kunnen zijn. (mogelijkheid)

Advies

Zoals bij de beleefde vraag gaat het ook hier om verschil in register:

Ga naar de dokter!
Je moet naar de dokter gaan.
Waarom ga je niet naar de dokter?
Je *zou* naar de dokter kunnen gaan.
Ik *zou* naar de dokter gaan (als ik jou was).

Herinnering aan een belofte of afspraak

Dit is gewoon de verleden tijd van een belofte met **zullen**. Er wordt herinnerd aan een oude belofte en/of afspraak. Het maakt niet duidelijk of die al is nagekomen.

Ik *zal* een boek voor je kopen.

Ik *zou* een boek voor je kopen.

Onzekere informatie

Dit **zouden** wordt vaak in het nieuws gebruikt bij nog niet bevestigde berichten:

De brand *zou* aangestoken zijn.

Er *zouden* acht gewonden zijn.

Met **zullen + wel** geven we onze eigen verwachting weer; met **zouden** citeren we anderen:

Er *zullen* wel veel bezoekers zijn geweest. (denk ik)

Er *zouden* veel bezoekers zijn geweest. (zeggen ze)

Denkbeeldige situatie of fantasie

We proberen ons met onze fantasie een situatie voor te stellen. Hoewel we het imperfectum gebruiken, praten we over het heden en/of de toekomst.

Als ik de lotto *zou* winnen, *zou* ik naar Peru gaan.

Als ik minister-president *zou* zijn, *zou* ik naar mijn werk fietsen.

Deze situaties zullen zich waarschijnlijk nooit voordoen, maar het is leuk erover te fantaseren.

Dezelfde informatie kunnen we ook met het imperfectum van het zelfstandige werkwoord verschaffen:

Als ik de lotto won, ging ik naar Peru.

Als ik de minister-president was, fietste ik naar mijn werk.

Wens

Bij het formuleren van een wens, kunnen we bij **zouden** de woorden **weleens**, **eens** of **graag** gebruiken.

Ik *zou graag* eens naar Mexico (willen) gaan.

Ik *zou weleens* willen weten waarom hij er niet is.

Een beleefde vraag kunnen we ook als wens (met **graag**) formuleren:

Zou ik even mogen telefoneren?
Ik zou *graag* even telefoneren.

De indirecte rede

Omdat dit ‘omzetten’ van directe naar indirecte rede niet zo vaak voorkomt, wordt dit onderwerp niet in het hoofdstuk zelf behandeld.

- Directe rede = je geeft iemands woorden letterlijk weer.
- Indirecte rede = je geeft iemands woorden met een ‘dat-zin’ of ‘of-zin’ weer.

Bij het weergeven van iemands woorden waarbij die persoon **zal/zullen** gebruikte, staat er in de **indirecte rede zou/zouden**.

Mirjam zei: ‘Ik *zal* op tijd zijn.’
Wat zei Mirjam?
Ze zei **dat** ze op tijd *zou* zijn.

De boekhouder vroeg: ‘*Zul* je morgen de balans klaar hebben?’
Wat vroeg de boekhouder?
De boekhouder vroeg **of** ik morgen de balans klaar *zou* hebben.

Ahmed en Saïd beloofden: ‘We *zullen* het geld morgen meebrengen.’
Wat beloofden Ahmed en Saïd?
Ze beloofden **dat** ze het geld morgen *zouden* meebrengen.

Let op!

Weinig voorkomend is wat we het ‘echte’ imperfectum van **zullen** noemen. We kijken vanuit het verleden (1970) naar de toekomst in een minder ver verleden (1975):

In 1970 vertrok hij naar Amerika. Vijf jaar later *zou* hij weer naar Australië teruggaan om zijn vaders boerderij over te nemen.

5 Als ... dan-zinnen

Dit soort zinnen (in de zogenoemde ‘voorwaardelijke wijs’) hebben als kenmerk dat de grammaticale tijd meestal niet overeenkomt met de ‘beleefde’ tijd. Een zin in de verleden tijd kan verwijzen naar de toekomst:

Als ik een tent had, ging ik deze zomer kamperen.

De **als-zin** kan aan de hoofdzin voorafgaan of hem volgen:

Als ik tijd heb, kom ik vanavond even langs.
Ik kom vanavond even langs als ik tijd heb.

Als de hoofdzin op de **als-zin** volgt, dan kan hij met **dan** beginnen:

Als ik tijd heb, *dan* kom ik vanavond even langs.

Voor cursisten kan het verwarrend zijn dat de grammaticale tijden niet altijd overeenstemmen met de beleefde tijd, vooral wanneer ook nog de voorwaarde niet vervuld wordt en de handeling of situatie in de tweede zin niet wordt gerealiseerd of wanneer die zin een fantasie betreft.

Als ik tijd heb, kom ik vanavond eten. (gebeurt misschien in de toekomst)
Als ik geen afspraak had, ging ik met je naar de film. (gebeurt niet in de toekomst)
Als ik tijd had gehad, was ik met je naar de film gegaan. (is niet gebeurd in verleden of heden)
Als ik de lotto won, kocht ik een huis in een bos. (gebeurt waarschijnlijk nooit, fantasie)

Het imperfectum van het werkwoord betekent in deze zinnen precies hetzelfde als **zou(den) + infinitief**. Ze worden door elkaar en afwisselend gebruikt:

Als ik geld had, (dan) ging ik naar China.
Als ik geld zou hebben, (dan) ging ik naar China.
Als ik geld zou hebben, (dan) zou ik naar China gaan.
Als ik geld had, (dan) zou ik naar China gaan.

Ook in plaats van het plusquamperfectum kun je **zou(den)** gebruiken + de infinitief van **hebben** of **zijn** + het voltooid deelwoord:

Als ik geld had gehad, (dan) was ik naar IJsland gegaan.
Als ik geld had gehad, (dan) zou ik naar IJsland zijn gegaan.
Als ik geld zou hebben gehad, (dan) was ik naar IJsland gegaan.
Als ik geld zou hebben gehad, (dan) zou ik naar IJsland zijn gegaan.

We kunnen **als** weglaten als het vooraan in de zin staat. Er vindt dan inversie plaats en in het vervolg is **dan** verplicht:

Heb ik tijd, dan kom ik vanavond even langs.

Had ik tijd, dan ging ik naar de film.

Zou ik tijd hebben, dan zou ik naar de film gaan.

Had ik tijd gehad, dan zou ik naar de film gegaan zijn.

Zou ik tijd gehad hebben, dan zou ik naar de film gegaan zijn.

6 Voegwoorden

6.1 Nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden

Het verschil tussen onderschikkende en nevenschikkende voegwoorden wordt bij de cursisten als bekend verondersteld. We herhalen het wel nog even aan de hand van voorbeelden. Het is niet nodig de grammaticale termen te gebruiken.

De basisbegrippen over hoofd- en bijzinnen staan in *Beter Nederlands – Een inleiding*.

Nevenschikkende voegwoorden

Nevenschikkende voegwoorden verbinden twee hoofdzinnen of twee bijzinnen (**en**, **maar**, **want** en **of**):

Hij kwam niet *en* zijn vriendin bleef ook thuis.

Hij kwam niet omdat hij te veel werk had *en* (omdat) zijn vrouw ziek was.

Onderschikkende voegwoorden

Onderschikkende voegwoorden verbinden een hoofdzin met een bijzin of twee bijzinnen:

Ik ga vanmiddag wandelen *omdat* het mooi weer is.

Ze zei dat ze vanmiddag ging wandelen *omdat* het mooi weer was.

Bij het gebruik van een onderschikkend voegwoord komt de persoonsvorm achteraan in de zin. Er kunnen dus andere woordgroepen tussen het onderwerp en de persoonsvorm staan.

Mijn man gaat niet mee wandelen, omdat *hij wil* werken.

Mijn man gaat niet mee wandelen, omdat *hij vanmiddag in de tuin wil* werken.

Bepaalde woordgroepen, bepalingen met een voorzetsel, kunnen na de persoonsvorm geplaatst worden:

Mijn man gaat niet mee wandelen, omdat *hij in de tuin wil* werken vanmiddag.

Als we een zin met de bijzin beginnen, dan treedt er in de hoofdzin altijd **inversie** op:

Omdat hij vanmiddag in de tuin wil werken, *gaat mijn man* niet mee wandelen.

Het uitbreiden van de reeks voegwoorden is eigenlijk een uitbreiding van de woordenschat. We besteden vooral veel aandacht aan het betekenisonderscheid.

Het zijn allemaal onderschikkende voegwoorden.

De voegwoorden die gebruikt worden in geschreven of formele gesproken taal, moeten de cursisten kunnen herkennen, de gebruikelijke spreektaalvarianten moeten ze kunnen toepassen.

Het gaat bij de behandeling van de voegwoorden niet om het benoemen van de verschillende categorieën (van tijd, tegenstelling, enzovoort), maar om het juiste gebruik ervan.

6.2 Omdat/doordat

De ANS zegt over het gebruik van **omdat/doordat**: het gebruikelijke verschil dat in grammatica's wordt gemaakt is: **omdat** is redengevend en **doordat** is oorzaakaanduidend. De praktijk is echter anders:

- Het is niet altijd duidelijk uit elkaar te houden wat nu een oorzaak en wat een reden is;
- Een zin is vaak voor twee interpretaties vatbaar;
- Bijna alle taalgebruikers gebruiken **omdat** zowel redengevend als oorzaakaanduidend;
- **Doordat** komt veel minder vaak voor dan omdat.

De ANS voert voor deze woorden de term 'voegwoorden van causaliteit' in.

Als meer of minder gebruikelijke voegwoorden van causaliteit komen voor:

omdat ▪ **doordat** ▪ **aangezien** ▪ **daar**.

7 Bijzinnen met verwijswwoorden

We hebben de bijvoeglijke bijzinnen, bijzinnen met een verwijswoord genoemd. Voordat we met de bijzinnen beginnen, is het raadzaam te herhalen hoe we extra informatie over een persoon of zaak kunnen geven met behulp van bijvoeglijke bepalingen.

Een *mooie* auto.
Een *leuk, rood* autootje.

De auto *op het plaatje*.
De auto *van de bureu*.

Let op!

In spreektaal gebruiken veel Nederlanders **wat** in plaats van **dat**:

Het boek *wat* hij gekregen heeft, heb ik ook gelezen.

In spreektaal gebruiken we vaak **die** in plaats van **wie** voor een **meewerkend voorwerp**:

De man *die* ik het pakje gegeven heb, woont naast me.

In plaats van **over wie**, **met wie**, enzovoort hoor je in de spreektaal meestal **waarover**, **waarmee**, enzovoort:

Die collega *waarover* ik het had, loopt aan de overkant.

De combinatie **wie z'n** en **wie d'r** komen we vaak tegen in informeel taalgebruik:

Wie z'n spullen liggen daar bij de kapstok?
Mijn zus, *wie d'r* man uit het buitenland komt, woont in België.

We adviseren de min of meer archaische betrekkelijke voornaamwoorden **welke**, **hetwelk** en **hetgeen** alleen op herkenning aan te bieden als we die in een tekst tegenkomen of als cursisten ernaar vragen.

Voor alle duidelijkheid geven we hier de gebruiksregels voor **welke**, **hetwelk** en **hetgeen**.

De regels volgens *welke* beslissingen worden genomen, zijn niet altijd even duidelijk.
We keken naar het interview tijdens *hetwelk* de minister het vuur na aan de schenen werd gelegd.

We treffen **welke**, **hetwelk** en **hetgeen** alleen aan in **formele schrijftaal**. Het is verouderd taalgebruik en we vermijden deze verwijswwoorden waar het kan.

Er is een aantal voorzetsels waarna we **welke** of **hetwelk** moeten gebruiken. Een aantal daarvan zijn: **behalve** ■ **gedurende** ■ **krachtens** ■ **omstreeks** ■ **ondanks** ■ **niettegenstaande** ■ **sedert** ■ **sinds** ■ **rondom** ■ **tijdens** ■ **vanwege** ■ **volgens** ■ **wegens** ■ **zonder**.

We vervangen **welke**, **hetwelk** en **hetgeen** liever door **die**, **dat** of **wat** waar dat mogelijk is:

Hij was het vergeten, *hetgeen* hij niet wilde toegeven.

Hij was het vergeten, *wat* hij niet wilde toegeven.

De brief *welke* ik gisteren gepost had, heeft hij vandaag al ontvangen.

De brief *die* ik gisteren gepost had, heeft hij vandaag al ontvangen.

Het bericht *hetwelk* gisteren in de krant stond, werd vandaag tegengesproken.

Het bericht *dat* gisteren in de krant stond, werd vandaag tegengesproken.

8 Verwijswoorden met een voorzetsel

We hebben de **voornaamwoordelijke bijwoorden**, verwijswoorden met een voorzetsel genoemd.

Aan de combinatie **waar + voorzetsel** (betrekkelijk voornaamwoordelijke bijwoorden) hebben we al in hoofdstuk 7 aandacht besteed.

In dit hoofdstuk gaat het om combinaties van **voorzetsels** met de bijwoorden **er**, **hier** en **daar**.

Deze verwijswoorden wijzen over het algemeen naar zaken/dingen, maar in **informele taal** gebruiken we ze ook wel bij het verwijzen naar personen.

Hij is trots op zijn kinderen. → Hij is *er* trots op.

Deze verwijswoorden moeten we ook gebruiken in **bijzinnen** die volgen op een hoofdzin waarin een werkwoord of een werkwoordelijke uitdrukking met een vast voorzetsel wordt gebruikt.

Dit geldt eveneens voor een **infinitiesconstructie** (een zogenoemde **beknopte bijzin**):

Ze denkt *erover* (om) naar Japan te verhuizen.
Ik heb *er* genoeg *van* (om) steeds maar in de file te staan.

Soms kun je in een beknopte bijzin het verwijswoord met voorzetsel ook weglaten:

Vergelijk:
Hij denkt *erover* naar Amerika te verhuizen.
Hij denkt naar Amerika te verhuizen.

Hij is *er* bang *voor* (om) te vallen.
Hij is bang (om) te vallen.

Maar dat weglaten is niet altijd mogelijk. Adviseer dus om gebruik te maken van het verwijswoord met voorzetsel, dan is de zin altijd correct.

Enkele voorzetsels kunnen niet met **er**, **hier** en **daar** gecombineerd worden. De belangrijkste zijn: **behalve** ■ **betreffende** ■ **gedurende** ■ **gezien** ■ **jegens** ■ **sedert** ■ **sinds** ■ **tijdens** ■ **vanwege** ■ **volgens** ■ **wegens** ■ **zonder**.

Hij had zijn horloge vergeten en *zonder* zijn horloge liep zijn planning in de war.

Ergens, nergens, overal

Een bijzondere categorie voornaamwoordelijke bijwoorden zijn de woordjes **ergens**, **nergens** en **overal** die ook in combinatie met een werkwoord of een werkwoordelijke uitdrukking met vast voorzetsel verschijnen.

Ze hebben dan niets met de plaats waar je wel of niet bent te maken, maar betekenen dan hetzelfde als **iets**, **niets** en **alles**.

Alleen is de plaats van **ergens**, **nergens** en **overal** in deze combinaties vóór het voorzetsel; **iets**, **niets** en **alles** komen na het voorzetsel.

Ik reken *nergens* op.

Hij maakt *overal* een drama van.

Ze is *ergens* bang van.

Ik reken op *niets*.

Hij maakt van *alles* een drama.

Ze is bang van *iets*.

9 Het woordje er

Zie voor de basisbegrippen: *Beter Nederlands – Een inleiding*, hoofdstuk 1.

Met het woordje **er** hebben de meeste cursisten die een gevorderd niveau hebben, wel eens – bewust of onbewust – kennisgemaakt. In het beginniveau van een cursus worden ze meestal geconfronteerd met het gebruik van **er** in een eenvoudige hoofdzin als: ‘Er loopt een man op straat.’ Bij vergelijking met een zin als ‘De man loopt hard’ is duidelijk geworden (impliciet of expliciet) dat het gebruik van het woordje **er** samenhangt met de onbepaaldheid van het onderwerp. Kennis van de begrippen bepaald/onbepaald geldt dan ook als noodzakelijke voorwaarde voor de behandeling van dit onderdeel.

Voor het herkennen van **er** in de spreektaal verdient het aanbeveling aan de hand van een geluidsfragment de cursisten te laten vaststellen dat dit **er** vaak ‘verstopt’ voorkomt: het wordt verbonden met het voorafgaande woord; soms hoor je als verbindingsklank een [d] of [t]; de [r] wordt vaak niet uitgesproken.

Hierna bespreken we de belangrijkste functies van **er**.

9.1 Er = plaats

Hij is in Zwolle geboren, maar hij komt *er* nooit meer.
Dat boek lag toch op tafel? Ik heb het *er* gisteren nog zien liggen.

Er verwijst hier naar plaats en heeft een onbeklemtoonde positie. Als plaatsverwijzing gebruiken we ook wel **hier** en **daar**, meestal in beklemtoonde posities. Dit **er** kan nooit aan het begin van de zin staan, want daar krijgt een plaatsverwijzing altijd nadruk.

9.2 Er + hoeveelheid

Hoeveel katten heeft je buurvrouw? Ze heeft *er* zes.
Heb jij nog zakdoekjes? Nee, ik heb *er* geen (een) meer.

Er wordt hier gebruikt in combinatie met een woord dat een hoeveelheid aangeeft (twee, honderd, enzovoort; maar ook: weinig, genoeg en dergelijke).

Er verwijst hier alleen naar telbare zaken die in de context of in de vorige zin een onbepaald karakter hebben.

Vergelijk:

Wil je nog een broodje?	Ja, ik wil <i>er</i> nog wel een.
Wil je dit broodje nog?	Nee, ik hoef het niet meer. / Nee, ik heb <i>er</i> al twee op.
Wil je nog koffie?	Nee, dank je, ik heb nog.

9.3 Er + onbepaald onderwerp

Er in de actieve zin

Er verwijst hier naar een onbepaald onderwerp in de zin (zie ook *Beter Nederlands – Een inleiding*, hoofdstuk 3).

Loopt er iemand op de gang? (onbepaald onderwerp)

Salim loopt op de gang. (bepaald onderwerp)

In een uitgebreidere zin kunnen we **er** weglaten:

Volgende week komt er een Marokkaans gezin naast ons wonen.

Volgende week komt een Marokkaans gezin in het huis naast de burens wonen.

Er in de passieve zin

Er wordt in de passieve zin gebruikt als het onderwerp onbepaald is (zie hiervoor) of als het onderwerp in de zin afwezig is. **Er** wordt dan op de plaats van het onderwerp gebruikt. Zie ook *Beter Nederlands – Een inleiding*, hoofdstuk B1.

Er is een kat doodgereden voor ons huis.

Er werd hartelijk gelachen.

Er in de vraagzin met wie, wat, welke en hoeveel als (deel van het) onderwerp

Er wordt gebruikt in vragen met de vraagwoorden **wie** en **wat** als onderwerp en ook in vragen met **welke** en **hoeveel** als die deel uitmaken van het onderwerp. In die gevallen hebben we te maken met onbepaalde onderwerpen.

Een bepaald onderwerp wordt voorafgegaan door een bepaald lidwoord of het is een eigenaam: de kinderen, Basim, mevrouw Veenen, ...

Aan een onbepaald onderwerp gaat geen lidwoord vooraf of een onbepaald lidwoord: blauwe bloemen, tien fietsen, een man, ...

Wie heeft *er* een euro voor me?

Wat is *er* aan de hand?

Hoeveel mensen wonen *er* in Rotterdam?

Welke groepen hebben *er* vanmiddag les?

Let op!

Er is verschil tussen vragen met een bepaald en die met een onbepaald object.

Wie heeft *er* een euro gezien? (onbepaald object)

Wie heeft die euro gezien? (bepaald object)

Als we om een verduidelijking vragen, kan **er** soms weggelaten worden. Dat gebeurt ook in vragen die verbazing of ongeloof uitdrukken:

Wie heeft griep?
Wíé heeft jou mee uit eten gevraagd?

Er + voorzetsel

Zijn jas ligt niet op de stoel maar *eronder* (= onder de stoel).
Iedereen vond de film geweldig, maar ik vond *er* niets *aan* (= aan de film).

Er vervangt hier het zelfstandig naamwoord. We plaatsen het voor het voorzetsel (zie ook hoofdstuk 8 van het boek).

Er kondigt een bijzin aan

Hij denkt *erover* te stoppen met werken.
Ik twijfelde *eraan* of ik de sleutel wel bij me gestoken had.
Er staat in de krant *dat* het morgen zal regenen.
Er wordt beweerd *dat* we een nieuwe burgemeester krijgen.

Er kan door een bijwoordelijke bepaling van het voorzetsel gescheiden worden:

Hij rekent *erop* dat hij in Nederland mag blijven.
Hij rekent *er* niet *op* dat hij in Nederland mag blijven.

In plaats van de constructie met het voornaamwoordelijk bijwoord, gebruiken we soms 'het feit dat ...'. We gebruiken dan geen **er**.

Ze legt zich *er* niet bij neer dat ze werd afgewezen.
Ze legt zich niet neer bij het feit dat ze werd afgewezen.

Als het onderwerp als bijzin volgt (zie de voorbeeldzinnen 3 en 4 aan het begin van deze paragraaf), gebruiken we **er** op de gewone plaats van het onderwerp.

Let op!

Het **er** uit paragraaf 9.3.1 en 9.3.4 van het boek kunnen nooit samen in een enkelvoudige zin voorkomen. Dan vervalt er een **er**. Dit geldt ook voor enkele andere combinaties:

Er kijken veel mensen *naar* dat programma.
Hij kijkt *er* ook *naar*.
Er kijken veel mensen *naar*. (9.3.1 / 9.3.4: slechts één *er*)
Er kijken *er* veel *naar* dat programma. (9.2 / 9.3.1)
Er kijken *er* veel *naar*. (9.2 / 9.3.1 / 9.3.4: één *er* vervalt)

Als aan het begin van de zin een voorzetselgroep staat, kan **er** worden weggelaten:

In de zaal naast ons werd (er) hartelijk gelachen.
Over dat onderwerp werd (er) veel te lang gepraat.

Soms wordt er in een passieve zin met **beweren** naast **er** ook wel **het** gebruikt:

Er wordt beweerd dat hij en zijn vrouw uit elkaar zijn.
Het wordt bewéérd dat hij weg is bij zijn vrouw.

In de eerste zin is de inhoud van de bewering het belangrijkste; in de tweede zin gaat het om de onzekerheid van de informatie.

Bij **blijken** en **schijnen** kunnen we naast **het** ook **er** gebruiken. Let op de constructie van het vervolg van zo'n zin:

Het schijnt dat er een ongeluk gebeurd is.
Er schijnt een ongeluk gebeurd te zijn.
Het bleek dat er geld uit de kas verdwenen was.
Er bleek geld uit de kas verdwenen te zijn.

10 Scheidbare en wederkerende werkwoorden

Zie voor de basisbegrippen *Beter Nederlands – Een inleiding*, hoofdstuk 6 en 7.

10.1 Wanneer is een samengesteld werkwoord scheidbaar

Samengestelde werkwoorden bestaan uit een werkwoord en een woord van een andere soort:

afwassen, zweefvliegen, dichtdoen, ademhalen, thuiskomen

Samengestelde werkwoorden zijn scheidbaar of onscheidbaar. Bestaat het eerste deel uit een bijwoord met klemtoon, dan is het een scheidbaar werkwoord; heeft het werkwoord de klemtoon, dan is het een onscheidbaar werkwoord.

De zon *gaat* in het westen *onder*. (*ondergaan*)
Ze *onderging* de behandeling zonder klagen. (*ondergaan*)

Is het eerste deel een ander soort woord en valt de klemtoon daarop, dan is het meestal een onscheidbaar werkwoord. Er zijn nogal wat uitzonderingen. Het beste is de cursisten erop te wijzen om bij twijfel het woordenboek te raadplegen.

Plaats van het scheidbare deel

Het scheidbare deel wordt alleen van het werkwoord gescheiden:

- a in de hoofdzin als het een persoonsvorm van dat werkwoord betreft;
- b bij een infinitief met **te**.

- a Ze *stond* haar kinderen veel te veel *toe*.
- b Hij probeerde de situatie zo mooi mogelijk voor te stellen.

We schrijven de delen aan elkaar vast:

- a in de bijzin;
- b bij de infinitief;
- c bij het voltooid deelwoord (met **ge** ertussen!).

- a Ik denk dat ik me voor die cursus *afmeld*.
- b Hij kan zich niet bij haar beslissing *neerleggen*.
- c Ze hebben zich zonder problemen *overgegeven*.

De twee delen van de infinitief kunnen gescheiden worden door de infinitief van een hulpwerkwoord:

Hij heeft zich op school *uit* laten *schrijven*.
Ze hebben hem niet *op* willen *bellen*.

Hij heeft zich op school laten *uitschrijven*.
Ze hebben hem niet willen *opbellen*.

10.2 Wederkerende werkwoorden

Het wederkerend voornaamwoord (**me, je, zich, ons**) staat:

- a in de hoofdzin: na de persoonsvorm als er geen inversie is;
- b in de hoofdzin met inversie: na het onderwerp;
- c in de bijzin: na het onderwerp.

- a Ze heeft *zich* voor een cursus Frans opgegeven.
- b Morgen zal ik *me* voor die cursus aanmelden.
Heb jij *je* al aangemeld?
- c Hij zegt dat hij *zich* bij dat besluit heeft neergelegd.

10.3 Scheidbare wederkerende werkwoorden met een vast voorzetsel

Het voorzetsel dat samen met een zelfstandig naamwoord een woordgroep vormt, is het vaste voorzetsel.

Hij wond zich *over het gedrag van zijn zoon* op. (zich opwinden over)

Wederkerend voornaamwoord met een voornaamwoordelijk bijwoord

We kunnen **er** tussen persoonsvorm en wederkerend voornaamwoord plaatsen:

Hij wond zich erover op.	Daarover/Hierover wond hij zich op.
Hij wond <i>er</i> zich over op.	Daar/Hier wond hij zich over op.
Hij wond <i>er</i> zich vreselijk over op.	

Let op!

In de hoofdzin komt de persoonsvorm altijd op de tweede plaats in de zin, de andere werkwoorden komen achteraan. De werkwoorden vormen een zogenaamde 'tang'.

In de bijzin staan de werkwoorden achteraan.

We wijzen erop dat deze regels vaak doorbroken worden. We plaatsen een voorzetselgroep dikwijls buiten deze 'tang'.

Ik heb me gisteren opgegeven *voor een cursus autotechniek*.
Ik hoor dat ze zich afgemeld heeft *voor de vergadering*.

11 Het werkwoord als bepaling en als substantief

11.1 Het werkwoord als bepaling

Het voltooid en onvoltooid deelwoord en de infinitief met **te** kunnen als bepaling bij een substantief of anderszins gebruikt worden.

Het voltooid deelwoord en de infinitief met **te**, als adjectief gebruikt, geven een passieve relatie met het bijbehorend substantief aan. We kunnen zulke adjectieven ook vervangen door een bijzin:

het gefotografeerde kind = het kind dat gefotografeerd is
het te fotograferen kind = het kind dat gefotografeerd moet (kan) worden

Het onvoltooid deelwoord als adjectief gebruikt, heeft een actieve relatie met het bijbehorende substantief. We kunnen het door een bijzin vervangen:

het fotograferende kind = het kind dat fotografeert

De infinitief met **te** als bepaling komt vooral in formele en in geschreven taal voor.

Let op!

Van het werkwoord **doen** kunnen we wel het voltooid deelwoord maar niet de infinitief met **te** als bepaling voor het substantief gebruiken.

We gebruiken in plaats daarvan andere werkwoorden:

gedane zaken, arbeid – te verrichten zaken, arbeid

11.2 Het werkwoord als substantief

We behandelen drie manieren om van een werkwoord een substantief te maken:

- 1 het + infinitief;
- 2 het + ge + stam;
- 3 het + voltooid deelwoord + e.

Op de eerste twee manieren leiden we vooral abstracta af. De zo gevormde substantieven geven een werking of handeling weer:

Het lopen kostte hem een geweldige inspanning.
Het geloop op de gang leidde de cursisten af.

Een aantal ervan kan als concreet substantief voorkomen:

het schrijven (dat u vorige week ontving.)
het eten (wordt koud.)
het drinken (staat in de koelkast.)

gebak = deeg met een zoete of hartige vulling
gebraad = vlees dat gebraden is
gedicht = een tekst die in dichtelijke stijl geschreven is
gebouw = iets dat gebouwd is
gewelf = hol, gebogen plafond

'Ge + stam'-woorden geven eerder een afzonderlijke (en herhaalbare) handeling of werking weer dan een handeling in het algemeen.

Infinities die we als substantief gebruiken, kunnen én een afzonderlijke handeling én een handeling in het algemeen weergeven.

Voor veel Nederlanders geeft het 'ge'-woord een gevoel van irritatie weer. Die irritatie zit ook al vaak in de context en/of in het gebruik van een aanwijzend voornaamwoord.

Vergelijk:
Het geblaf van die hond irriteert me.
Dat geblaf irriteert me.
In de tuin klonk vrolijk geblaf.

Heel vaak kunnen we zonder probleem de 'ge'-vorm door de gesubstantiveerde infinitief vervangen, de actie kan zowel neutraal als negatief beoordeeld worden:

Het blaffen van de hond kondigde bezoek aan.
Het geblaf van de hond kondigde bezoek aan.

Wordt het negatieve aspect benadrukt, dan kunnen we alleen de 'ge'-vorm gebruiken:

Het gezeur van die man hangt me de keel uit.

Is er geen negatief aspect aan de actie, dan gebruiken we alleen de infinitiefvorm:

Koken is niet haar grootste hobby.

De zo gevormde substantieven leggen nadruk op de herhaling van de actie.

Als we het over een algemene regel of wet hebben of als het substantief onbepaald is, dan laten we het lidwoord bij de gesubstantiveerde infinitief weg (zie ook het volgende hoofdstuk):

Zwemmen is een gezonde sport.
Fotograferen in een rijdende bus lukt niet zo goed.

Naast elke afleiding van de stam van een werkwoord is de afleiding van de infinitief mogelijk:

Het gelach klonk tot buiten toe.
Het lachen was niet van de lucht.

Naast het substantief dat van de infinitief is afgeleid, is een 'ge'-afleiding niet altijd mogelijk:

Het huishouden doen neemt behoorlijk wat tijd in beslag.
Het vertrouwen* in het beleid was behoorlijk geschaad.

* Dit geldt voor alle werkwoorden die beginnen met be-, er-, ge-, her-, ont- of ver-. Bij samengestelde werkwoorden is de 'ge'-vorm ongebruikelijk.

Soms heeft een 'ge'-woord een specifieke betekenis gekregen:

gedoe = drukte, moeizame bezigheid

Van het voltooid deelwoord kunnen we een substantief maken door er een -e achter te zetten:

het verkochte = dat wat verkocht is

Voor substantieven die op andere manieren van een werkwoord worden afgeleid, verwijzen we naar de ANS.

12 De lidwoorden

Zie voor de basisbegrippen: *Beter Nederlands – Een inleiding*, hoofdstuk 3.

Een belangrijke voorwaarde voor het behandelen van betekenisverschillen die kunnen ontstaan door gebruik dan wel weglating van lidwoorden, is kennis van de begrippen bepaald en onbepaald. Deze begrippen zullen in het begin van de cursus al aan de orde geweest zijn (zie ook *Beter Nederlands – Een inleiding*, hoofdstuk A3). We beginnen dit onderdeel met een herhaling van het gebruik van de lidwoorden in samenhang met die begrippen **bepaald/onbepaald**. Het gaat hier niet om het gebruik van het juiste lidwoord (**de** of **het**), maar om het begrip en de toepassing van lidwoorden als betekenisverlenende elementen.

12.1 Het gebruik van lidwoorden

Het lidwoord staat voor een substantief dat naar iets uit de **werkelijkheid** verwijst. Het gaat om **op zichzelf staande personen of dingen**.

Er heeft een man voor je gebeld.
De auto van de burens heeft een deuk.
Het hondje van de burens heet Boris.

Als het onderwerp onbepaald is, moeten we **er** gebruiken (zie ook hoofdstuk 9 over het gebruik van **er**). We hebben te maken met een onbepaald onderwerp als het voorafgegaan wordt door een onbepaald lidwoord of een telwoord zonder lidwoord, als er geen lidwoord aan het onderwerp voorafgaat, of als het een onbepaald voornaamwoord is, of er een bevat.

Een substantief is vaak onbepaald (wordt voorafgegaan door een onbepaald lidwoord) als het naar iets verwijst dat door de spreker/schrijver aan de luisteraar/lezer wordt geïntroduceerd. Als we meer informatie hebben en weten over welke persoon of zaak het gaat, wordt het substantief bepaald:

Er stopt een rode auto voor de deur.
Uit de auto stapt een blonde dame. (de auto = de auto die voor de deur is gestopt)
Ik moet even goed kijken, maar dan zie ik dat de dame mijn tante is. (de dame = de dame die uit de auto is gestapt)

12.2 Het gebruik van lidwoorden bij algemene uitspraken

Het lidwoord staat voor een substantief dat verwijst naar een soort of categorie.

Vergelijk:

- a De Fransman houdt van een goed glas wijn.
- b De Fransman naast ons woont hier al drie jaar.

- a Een hagedis is een reptiel.
- b Hij heeft een hagedis als huisdier.

- a Appels zijn gezond.
- b Er liggen appels in de keuken.

In de a-zinnen worden algemene uitspraken gedaan, er wordt iets gezegd over een soort of categorie. In de b-zinnen gaat het over op zichzelf staande, eventueel aanwijsbare personen (of dieren) of zaken.

In gevallen waarin we een uitspraak doen over een hele categorie of soort, gebruiken we een bepaald lidwoord. In de grammatica wordt dit wel het ‘absoluut-categoriaal’ gebruik van het lidwoord genoemd.

De zeehond wordt in zijn voortbestaan bedreigd.
Is de mens oorlogszuchtig?

We kunnen ook een algemene uitspraak doen door iets te zeggen over een vertegenwoordiger van een soort of categorie. In grammaticale terminologie heet dit: het ‘representatief-categoriaal’ gebruik van het lidwoord. We gebruiken dan een onbepaald lidwoord of geen lidwoord (bij namen van dingen die je niet kunt tellen).

Een kat is een roofdier.
Een koningin heeft een druk leven.
Melk is gezond.

Soms kunnen we zowel een bepaald als onbepaald lidwoord (of geen lidwoord) gebruiken voor het substantief waarover we een algemene uitspraak willen doen.

Is de/een mens oorlogszuchtig?
De/Een kat is een roofdier.

Maar soms kan dat niet:

Een zeehond wordt in zijn voortbestaan bedreigd. (incorrecte zin)
De koning heeft een druk leven. (de categoriale betekenis verval)

We kunnen een bepaald lidwoord in een algemene uitspraak door een onbepaald lidwoord vervangen als wat op de hele soort van toepassing is, ook voor ieder individu of exemplaar van die soort geldt.

De kat is een roofdier.
Een kat is een roofdier.

En we kunnen **een** níét door **de** of **het** vervangen als we ons bij de inhoud van die algemene uitspraak allereerst een individuele vertegenwoordiger van de soort of categorie voorstellen. We kunnen dan het lidwoord in gedachte vervangen door **elk(e)**.

Een koning heeft een druk leven. (= elke koning)

Dat is dus iets anders als:

De koning heeft een druk leven. (= deze, de huidige koning)

Bij het doen van ‘algemene’ uitspraken maakt de spreker soms een eigen mening of norm duidelijk. Hij/Zij wil daarmee aangeven wat algemeen zou moeten gelden. In die gevallen zien we vaak een representatief-categoriaal gebruik van het lidwoord.

Een man huilt niet.
Een hond hoort niet op een flat.

13 Zien – horen – voelen

Wij noemen deze werkwoorden ook wel de ‘zintuiglijke werkwoorden’. Ook **ruiken** hoort hier nog bij. Ze gaan meestal vergezeld van een object.

Ik hoor *een hond*.
Ze ziet *de postbode*.
Ik voel *de wind*.
Hij rook *de koffie*.

Het object kan zelf ook weer vergezeld gaan van een werkwoord in de infinitief. Dat werkwoord drukt dan een activiteit van het object uit.

Ik hoor een hond *blaffen*.
Ze ziet de postbode *lopen*.
Ik voel de wind/het *waaien*.

Het gaat in deze zinnen om de directe zintuiglijke waarneming. Bij **ruiken** treffen we deze constructie zelden aan, omdat de objecten bij dit werkwoord meestal zelf geen activiteit kunnen ondernemen.

We kunnen zo'n object met infinitief ook vervangen door een bijzin, waarbij de intensiteit en/of de directheid van het gevoel verloren gaan/gaat.

Ik hoor dat er een hond *blaft*.
Ze ziet dat de postbode in de straat *loopt*.
Ik voel dat het *waait*.

Bij de werkwoorden **zien** en **horen** kan er een betekenisverschil bestaan tussen de zin met object + infinitief en de zin met de bijzin.

Naast de directe waarneming kan de bijzin ook betrekking hebben op **constateren** of **vernemen**.

Bij het werkwoord **voelen** hebben de twee constructies dezelfde betekenis:

Ik voel het *regenen*.
Ik voel dat het *regent*.

Als **voelen aanvoelen** betekent, dan is de constructie van object + infinitief niet mogelijk.

Ik voel het hem *begrijpen*. (onmogelijk) Ik voel dat hij het *begrijpt*.

Om aan te geven dat een proces snel gaat, gebruiken we de object + infinitiefconstructie:

Je ziet mijn vader verouderen.
Je voelt het kouder worden.
Je hoort hem vooruitgaan met zijn Nederlands.

Let op!

De persoonsvorm van **zien**, **horen** en **voelen** gecombineerd met een object + infinitief kan in de bijzin niet aan het eind staan:

Hij zei dat je zijn vader ouder zag worden.
Hij zei dat je hem met zijn Nederlands vooruit hoorde gaan.

14 Hulpwerkwoorden met te

De betekenis van de werkwoorden **weten**, **vallen**, **zijn** en **hebben** wanneer deze gebruikt worden als hulpwerkwoord, verschilt nogal van de betekenis van die werkwoorden wanneer ze zelfstandig worden gebruikt. De cursist zal over het algemeen bekend zijn met de betekenis bij het zelfstandig gebruik van **weten**, **vallen**, **zijn** en **hebben**.

Ik weet dat de les om half tien begint.

Hij viel van zijn stoel.

Hij is hier niet.

Zij heeft vier kinderen.

14.1 Het gebruiken van weten + te + infinitief

De zin *Hij wist te ontsnappen* zal door iemand die Nederlands leert en alleen bekend is met de meest frequente betekenis van weten (zie hiervoor) worden begrepen als: Hij wist hoe hij moest ontsnappen. Maar de zin geeft meer informatie: hij leverde een inspanning en is erin geslaagd te ontsnappen. Andere voorbeelden:

Zij weet zich daar wel te handhaven.

Weet jij zijn huis te vinden?

Alle bewoners wisten zich in veiligheid te stellen.

In de zin 'Wie weet de afstandsbediening te liggen?' heeft **weten te** de betekenis van **weten waar**. Deze betekenis wordt niet apart behandeld, omdat deze niet van de bekende afwijkt. Zinnen met **weten** in deze betekenis kunnen niet in de voltooide tijd gezet worden.

14.2 Het gebruik van zijn + te + infinitief

Dat is te doen.

Wat is er nog te doen?

Er is nog veel te doen.

Hij is niet meer te redden.

Deze constructie heeft dezelfde functie als de passieve vorm met het hulpwerkwoord **kunnen** of **moeten**.

Dat kan gedaan worden.

Wat kan/moet nog gedaan worden?

Er kan/moet nog veel gedaan worden.

Hij kan niet meer gered worden.

Het is een wat afstandelijke formulering. We laten in het midden door wie een bepaalde handeling kan/moet worden verricht. In combinatie met het woordje **nog** wordt **zijn + te + infinitief** vaak als **moeten** geïnterpreteerd.

14.3 Het gebruik van vallen + te + infinitief

Valt die auto nog te repareren?
Er valt geen touw aan vast te knopen.

Deze constructie heeft dezelfde functie als de passieve vorm met **kunnen**. In de meeste gevallen kan **vallen + te** vervangen worden door **zijn + te** zonder betekenisverschil.

Is die auto nog te repareren?
Er is geen touw aan vast te knopen.

Soms treedt er – afhankelijk van de context – wel betekenisverschil op:

Valt er nog iets te regelen?
(= kan er nog iets geregeld (geritseld) worden?)
Is er nog iets te regelen?
(= moet er nog iets geregeld (afgehandeld) worden?)

14.4 Het gebruik van hebben (krijgen) + te + infinitief

Je hebt me te gehoorzamen!
Je hebt niks te willen!
Ze hebben het maar te slikken.

Het hulpwerkwoord **hebben + te + infinitief** kan hier vertaald worden door **moeten + infinitief**. Bij een ontkenning kunnen we het vervangen door **niet mogen**.

Je hebt niet bij het water te spelen als ik je dat verbied.
Je mag niet bij het water spelen als ik je dat verbied.

In de volgende twee voorbeeldzinnen hebben we ook met die betekenis te maken; het zijn idioomuitdrukkingen die aangeven dat iemand anders de baas speelt over de hij/zij.

Hij heeft thuis niets te vertellen.
Zij heeft thuis niets in te brengen.

De combinatie **hebben + te + infinitief** en het woordje **maar** kan verschillende betekenissen opleveren:

1 Het ontbreken van een keuze wordt benadrukt:

Je hebt het maar te doen. (of je wilt of niet, je hebt geen keuze)

2 De betekenis komt overeen met die van het werkwoord **hoeven:**

Hij heeft/hoeft maar te bellen en ze staan voor hem klaar.

Soms heeft **hebben** in deze constructie dezelfde betekenis als het zelfstandig gebruikte **hebben**.

Ik heb niets te doen.
Hij heeft een hoop te doen.

In sommige van de hiervoor genoemde gevallen kunnen we **hebben** vervangen door **krijgen**, we geven dan aan dat de actie in de toekomst gaat gebeuren:

Hij krijgt vast veel te doen daar.
Je krijgt daar veel te eten.

Volgorde in de bijzin: **hebben** komt na de infinitief met **te**.

Hij zei dat hij de hele middag niets te doen had.

14.5 Het gebruik van horen + te + infinitief

De betekenis van dit hulpwerkwoord heeft niets te maken met het gelijkkluidende zelfstandige werkwoord. Een variant ervan is **behoren**. Het verschil in gebruik tussen **moeten**, **hebben te** en **horen te** is afhankelijk van situaties en/of register.

Dat moet je niet doen. (Dat lijkt me niet verstandig.)
Dat hoor je niet te doen. (Dat is tegen de conventies.)
Dat heb je niet te doen. (Dat verbied ik je.)

Let op!

Weten + te + liggen, staan, zitten, hangen, wonen heeft de betekenis van weten waar:

Weet jij mijn boeken te liggen?
Weet jij hem te wonen?

Zie voor het gebruik van **hebben** én **zijn** als hulpwerkwoord ook hoofdstuk 2.

Als we **zijn** gebruiken in combinatie met **om te** in plaats van **te**, dan is er betekenisverschil:

Zijn die bananen te eten? (= Zijn die bananen eetbaar?)

Zijn die bananen om te eten? (= Zijn die bananen bedoeld om gegeten te worden?)

Het gebruik van **zijn** met een infinitief zónder **te** levert een geheel andere betekenis op:

Jan is zwemmen. (Jan is weg om te zwemmen.)

Jan is gaan zwemmen. (Jan is weggegaan om te zwemmen.)

Jan is wezen zwemmen. (Jan is weggeweest. Hij heeft gezwommen.)

15 Mogen

Een betekenis van **mogen** die waarschijnlijk al bekend is bij de cursisten is de betekenis **toestemming hebben/krijgen**:

Als je vijf jaar in Nederland woont, mag je stemmen in deelraads- en gemeenteraadsverkiezingen.

In dit hoofdstuk behandelen we nog vier andere betekenissen van het werkwoord **mogen**:

Je mag erop vertrouwen dat het in orde komt. (mogen = kunnen)
Je mag weleens wat harder studeren. (mogen = moeten (bij een advies))
Ik mag haar erg graag.
Ik mag graag een partijtje schaken. (mogen = aardig/leuk vinden)
Mocht onze afdeling u niet kunnen helpen, dan verwijzen we u door. (mogen = een veronderstelling)

15.1 Het gebruik van mogen in de betekenis van kunnen

Mogen heeft hier niet de betekenis van **kunnen** in de zin van **in staat zijn**, maar meer in de zin van **mogelijk zijn**:

Mag ik daarop rekenen?
Je mag ervan uitgaan dat het lang gaat duren.

Soms komt **mogen** voor in een zin waarin twee zaken tegenover elkaar worden gezet. **Mogen** houdt dan een zekere toegeving in.

Hij mag dan nog zo slim zijn, dat probleem kan hij niet oplossen.
(= Het is waar dat hij slim is, maar dit probleem kan hij niet oplossen.)
Hij mag nog zo'n goeie vent zijn, onderhandelen kan hij niet.

15.2 Advies geven op verschillende manieren

Mogen wordt hier gebruikt in een voorzichtig gebracht, maar dringend advies.

Je mag weleens wat minder drinken.
Je zou weleens wat minder mogen drinken.

Als **mogen** door **wel** of **weleens** wordt gevolgd, wil dat nog niet zeggen dat we automatisch met de betekenis **moeten** te maken hebben.
De zin: 'Je mag het gras weleens maaien' kan zowel een toestemming als een advies inhouden. Context en intonatie zijn bepalend voor de interpretatie van de zin.

Bij een ontkenning van **mogen + wel(eens)** krijgen we een eigenaardige combinatie van **wel** en **niet**:

Ik mag mijn sleutels wel niet vergeten, anders kan ik er straks niet in.

15.3 Het gebruik van mogen in de betekenis van aardig/leuk vinden

Als we **mogen** gebruiken en het object is een persoon, dan gebruiken we **mogen** als een zelfstandig werkwoord. We kunnen **mogen** dan ook in de voltooid tijd zetten.

Ik mag die man helemaal niet.
Ik heb hem nooit gemogen.

Is het object een zaak, dan gebruiken we **mogen** als een hulpwerkwoord. In de voltooid tijd gebruiken we de infinitievorm van **mogen**. Een ontkenning is bij deze betekenis van **mogen** niet mogelijk!

Vroeger mocht ik na mijn werk graag een pilsje drinken.
Ik heb altijd graag een pilsje mogen drinken.

15.4 Het gebruik van mogen (imperfectum) bij een veronderstelling

Een zin die begint met **mocht(en)**, kan meestal vertaald worden in een zin met **als**:

Mocht je zin hebben om langs te komen, we zijn thuis.
Als je zin hebt om langs te komen, we zijn thuis.

Een zin met **mocht(en)** geeft een iets minder waarschijnlijke situatie aan dan een zin met **als**. Het wordt gebruikt in een bijzin van veronderstelling en als het gaat om situaties die werkelijkheid kunnen worden (dus niet in zinnen in de verleden tijd). **Mocht(en)** wordt niet gebruikt in bijzinnen van voorwaarde of van tijd.

Als je vanavond op tijd naar bed gaat, mag je morgen naar het feestje. (en niet: Mocht je vanavond op tijd naar bed gaan, ...)

Let op!

Over het gebruik van **wel** of **weleens** in een zin waarin **mogen** wordt gebruikt in de betekenis van **moeten** (een advies), kunnen we nog het volgende opmerken. In een zin waarin **mag/mogen** wordt gecombineerd met **wel**, heeft het advies een waarschuwend karakter. Het gaat dan ook vaak om een eenmalige of zich niet steeds herhalende gebeurtenis/handeling.

Je mag wel oppassen. (Het is glad.)
Je mag wel laarzen aandoen. (Het regent pijpenstelen.)
Je mag wel op tijd komen. (Op het sollicitatiegesprek.)

De combinatie **mocht(en)** en **weleens** houdt meer een advies in om verandering te brengen in een (slechte) gewoonte:

Je mocht weleens minder roken. (Je rookt te veel.)
Je mocht weleens wat aardiger tegen haar zijn. (Je bent altijd zo onaardig.)
Je mocht weleens op tijd komen. (Je bent altijd te laat.)

16 Laten

Laten is wat de betekenis betreft een gecompliceerd werkwoord. We treffen het aan in scheidbare werkwoorden en in werkwoordelijke uitdrukkingen, als hulpwerkwoord of als zelfstandig werkwoord.

16.1 Laten als hulpwerkwoord

Als hulpwerkwoord kan **laten** verschillende betekenissen hebben (zie paragraaf 16.4 van het boek).

Vaak is de interpretatie afhankelijk van de (talige en/of culturele) context. Dit geldt vooral voor **laten** in de betekenis van toestemming geven en opdracht geven. Zo kan de zin 'Hij liet het hem doen' op verschillende manieren geïnterpreteerd worden:

- a Hij gaf toestemming.
- b Hij gaf opdracht.
- c Hij stelde hem in de gelegenheid iets te ervaren.

In de voltooiden tijd blijft het hulpwerkwoord **laten** in de infinitief staan (zie ook hoofdstuk 2).

Laten in de betekenis van 'de gelegenheid geven/vragen iets te ervaren' wordt vooral gebruikt in combinaties met zogenaamde 'zintuiglijke werkwoorden' (**horen, zien, voelen, enzovoort**) en dan met name in de gebiedende wijs.

Laat mij eens ruiken.
Laat mij eens proeven.
Maar ook:
Hij heeft het mij laten proberen.

Als we het werkwoord **laten** gebruiken om een voorstel te doen, heeft dit meer overredingskracht dan een voorstel met **zullen**:

Zullen we dat doen?
Laten we dat doen!

Let op!

In de schrijftaal en in het Zuid-Nederlands vinden we in plaats van **laten** (in de betekenis van veroorzaken, maken dat, brengen tot) ook wel **doen**.

Met zijn spel liet hij het hele publiek juichen.
Met zijn spel deed hij het hele publiek juichen.

Het telegram heeft ons laten schrikken.
Het telegram heeft ons doen schrikken.

In een aantal uitdrukkingen heeft dit **doen** de voorkeur:

- doen denken aan (= herinneren aan, de gedachte opwekken aan);
- van zich doen spreken (= maken dat erover je gesproken wordt);
- doen beseffen (= bewust maken van).

Voor de plaats in de bijzin gelden bij **doen** dezelfde regels als bij **laten**.

16.2 Laten als zelfstandig werkwoord

Laten komt als zelfstandig werkwoord voor in de betekenis van **nalaten**, **niet doen**, **ophouden**, **stoppen**.

Hij kon het drinken niet laten.
Laat dat!
Ze kon het niet laten op hem te schelden.
Ik weet niets van haar doen en laten.

16.3 Laten als deel van een werkwoord of werkwoordelijke uitdrukking

Laten is vaak een deel van een scheidbaar werkwoord of van een werkwoordelijke uitdrukking.

Ik druk mijn kinderen op het hart geen vreemden **binnen** te **laten**.
Ze **liet** hem **in de steek**.

De betekenis van **laten** wordt hier bepaald door het eerste deel van het scheidbare werkwoord of door de bepaling die bij het werkwoord hoort.

Het gaat om een zelfstandig gebruik van het werkwoord **laten**, zodat de voltooide tijd in de actieve vorm bestaat uit het hulpwerkwoord **hebben** en het voltooid deelwoord **gelaten**.

Ze hebben hem vorige week vrijgelaten.

Let op!

In een aantal gevallen wordt **laten** zelfstandig gebruikt, maar heeft het niet de betekenis van **ophouden**, **iets nalaten**. De betekenis hangt dan samen met een niet genoemd (maar misschien oorspronkelijk wel gebruikt) tweede werkwoord.

Hij liet een boer (ontsnappen).
Ik laat het maar zo (zijn).